

POSTANOWIENIE

Dnia 2 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski

SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. B.
z udziałem syndyka masy upadłości „Szpitala [...]” sp. z o.o. w G. Prokuratora
Okręgowego w O., N. spółki akcyjnej w S. i Powiatu Giżyckiego
o ustalenie wynagrodzenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 2 marca 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej J. B.
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 13 marca 2020 r., sygn. akt I AGa 86/19,

odrzuca skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 13 marca 2020 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku na skutek apelacji „Szpitala [...]” sp. z o.o. w G. zmienił zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z 21 stycznia 2019 r. w ten sposób, że ustalił wnioskodawcy J. B. ostateczne miesięczne wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji zarządcy przymusowego nad przedsiębiorstwem „Szpital [...]” sp. z o.o. w G. za okres sprawowania funkcji od 9 marca 2016 r. do 1 marca 2017 r. w wysokości 10 000 zł brutto i oddalił wniosek J. B. w pozostałej części.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zaskarżył postanowienie Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, zarzucając zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa procesowego, tj. art. 378 § 1 k.p.c., przez rozpoznanie sprawy poza granicami apelacji wyznaczonymi przez postawione zarzuty.

W odpowiedziach na skargę kasacyjną syndyk masy upadłości Szpitala [...] sp. z o.o. w upadłości w G. oraz G. S.A. wnosili o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, względnie o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Znaczna liczba i poważny charakter uchybień procesowych, jakie zostały popełnione przy wydaniu zaskarżonego postanowienia, zmusza do szerszej analizy przebiegu postępowania, które doprowadziły do tego rozstrzygnięcia. Dopiero tak określony kontekst pozwoli precyzyjnie wyjaśnić, z jakich przyczyn skarga kasacyjna od postanowienia Sądu Apelacyjnego jest niedopuszczalna.

Sąd Okręgowy przyznał postanowieniem wynagrodzenie zarządcy przymusowemu, ustanowionemu na podstawie art. 747 pkt 6 k.p.c. w postępowaniu zabezpieczającym wszczętym w związku z toczącym się przed Sądem Okręgowym procesem w sprawie V GC 86/15. W pierwszej kolejności wymaga zatem rozważenia, czy postanowienie o przyznaniu zarządcy wynagrodzenia podlegało zaskarżeniu, a jeżeli tak – to za pomocą jakiego środka zaskarżenia. To pozwoli z kolei ustalić, jaki środek zaskarżenia, w jakim trybie i w jakiej sprawie rozpoznał Sąd Apelacyjny. Na tej podstawie możliwa jest wówczas ocena, czy skarga kasacyjna jest dopuszczalna.

2. Zgodnie z art. 752⁴ § 1 k.p.c. zarząd przymusowy ustanowiony w postępowaniu zabezpieczającym nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązany lub nad zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo nad częścią gospodarstwa rolnego wykonuje się według przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości. Do zarządcy przymusowego mają więc zastosowanie art. 931-941 k.p.c. Zagadnienia związane z wynagrodzeniem zarządcy reguluje zatem art. 939 k.p.c. Według art. 939 § 1

w zw. z art. 752⁴ § 1 k.p.c. wysokość wynagrodzenia zarządcy określa sąd odpowiednio do jego nakładu pracy i dochodowości przedsiębiorstwa. Taką też podstawę prawną rozstrzygnięcia trafnie wskazał Sąd Okręgowy w uzasadnieniu postanowienia z 21 stycznia 2019 r.

Poszukując odpowiedzi na pytanie, czy postanowienie o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy przymusowego, wydane w postępowaniu zabezpieczającym, podlega zaskarżeniu, należy w pierwszej kolejności wskazać, że takiej możliwości nie przewidują przepisy o postępowaniu zabezpieczającym. Stosownie bowiem do art. 741 § 1 k.p.c. zażalenie przysługuje na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia. Nie ulega wątpliwości, że postanowienie o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy przymusowemu nie jest postanowieniem w przedmiocie zabezpieczenia, skoro nie odnosi się do udzielenia zabezpieczenia, jego sposobu, zmiany, uchylecia, czy też upadku zabezpieczenia.

Takiej podstawy brak również w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, w szczególności w art. 939 k.p.c. Według bowiem art. 767⁴ § 1 k.p.c. w postępowaniu egzekucyjnym zażalenie na postanowienie sądu przysługuje jedynie w wypadkach wskazanych w ustawie. Żaden przepis postępowania egzekucyjnego nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy przymusowemu.

Zażalenie na postanowienie, o którym mowa w art. 939 § 1 k.p.c., przewidywał natomiast art. 939 § 3 k.p.c., który jednak został uchylony z dniem 5 lutego 2005 r. (zob. ustawę z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 172, poz. 1804). Na tle wcześniejszego stanu prawnego nie budziło więc wątpliwości, że postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia zarządcy przymusowego, również wydane w postępowaniu zabezpieczającym, jest zaskarżalne zażaleniem (zob. postanowienie SN z 20 listopada 2008 r., III CZP 113/08).

3. Artykuły 741 § 1 i 767 § 4 k.p.c. nie określają zamkniętego katalogu postanowień wydanych w postępowaniu egzekucyjnym albo zabezpieczającym, które podlegają zaskarżeniu zażaleniem. Oczywiście jest, że w postępowaniach tych na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. znajduje odpowiednie zastosowanie art. 394 k.p.c.

(w brzmieniu obowiązującym przed 7 listopada 2019 r. – zob. ustawę z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw; Dz.U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.).

Nie jest jednak możliwe uznanie, jak to uczynił Sąd Apelacyjny, że postanowienie w przedmiocie przyznania wynagrodzenia zarządcy przymusowemu ustanowionemu w postępowaniu zabezpieczającym jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 394 § 1 *in princ.* k.p.c. Sprawami cywilnymi są bowiem sprawy w znaczeniu merytorycznym, stanowiące główny przedmiot rozstrzygnięcia sądu. W tym ujęciu przez „sprawę” należy rozumieć spór, całość sporu. Pojęcie to nie obejmuje różnorodnych kwestii, co do których sąd wypowiada się w toku postępowania bądź podejmuje je w związku z rozstrzygnięciem sprawy (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 6 października 2000 r., III CZP 31/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 22). Zatem pojęcie „orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie” nie obejmuje orzeczeń incydentalnych, ubocznych, a także takich, które zamykają tylko jakiś fragment sprawy lub jej boczny nurt, rozstrzygają kwestię wpadkową albo finalizują postępowanie pomocnicze bądź czynności przygotowawcze (zob. uchwałę SN z 27 marca 2008 r., III CZP 11/08, OSNC 2009, nr 5, poz. 66, i tam powołane orzecznictwo).

W konsekwencji postanowienia zapadające w postanowieniu zabezpieczającym toczącym się w ramach postępowania procesowego nie są orzeczeniami „kończącymi postępowanie w sprawie” w rozumieniu art. 394 § 1 *in princ.* k.p.c. Nie odnoszą się bowiem do przedmiotu sporu, ani nie zamykają drogi do wydania wyroku, czyli rozstrzygnięcia sprawy co do istoty w danej instancji (zob. uchwały składu siedmiu sędziów SN z 24 listopada 1998 r., III CZP 44/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 87, i z 31 maja 2000 r. III ZP 1/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 1).

4. Nawet gdyby na tle postępowania zabezpieczającego uznać, że do sprawy w przedmiocie zabezpieczenia na mocy odesłania z art. 13 § 2 k.p.c. ma zastosowanie wskazane wyżej kryterium, to postanowieniem kończącym postępowanie w takiej sprawie „zabezpieczającej” byłoby jedynie postanowienie odnoszące się do przedmiotu zabezpieczenia, a więc udzielające zabezpieczenia,

odrzucające albo oddalające wniosek o udzielenie zabezpieczenia, umarzające postępowanie zabezpieczające, uchylające lub zmieniające zabezpieczenie (art. 742 k.p.c.) oraz stwierdzające upadek zabezpieczenia (art. 744 § 3, art. 754¹ § 3, art. 757 k.p.c.).

W tym kontekście postanowienie o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy przymusowemu należałoby bez wątpienia zakwalifikować jako postanowienie wpadkowe (incydentalne) w relacji do zasadniczego toku postępowania zabezpieczającego, co wyklucza uznanie go także za postanowienie kończące postępowanie w sprawie o udzielenie zabezpieczenia.

5. Prawdą jest, że co do zasady w sytuacjach, gdy chodzi o wynagrodzenie należne osobie trzeciej względem stron procesu, przepisy k.p.c. przewidują zaskarżalność postanowienia sądu przyznającego takie wynagrodzenie. Tak jest np. w wypadku świadka, biegłego i mediatora (art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c.).

Nasuwać się więc wątpliwości co do zgodności z Konstytucją RP takiej regulacji, która nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy przymusowemu. Wzorcem kontroli konstytucyjnej byłaby w tym wypadku zasada równości (art. 32 Konstytucji RP), ewentualnie prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP), a nie zasada dwuinstancyjności (art. 78 Konstytucji RP). Ta ostatnia nie dotyczy bowiem rozstrzygnięć wpadkowych (incydentalnych), a więc takich, które nie dotyczą całości „sprawy” w ujęciu konstytucyjnym. Sąd drugiej instancji nie zwrócił się jednak ze stosownym wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego. Natomiast kwestia ta nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej. Nawet bowiem przyjęcie, że postanowienie o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy jest w takiej sytuacji procesowej zaskarżalne zażaleniem, nie prowadziłoby do wniosku o dopuszczalności skargi kasacyjnej od zaskarżonego postanowienia.

6. Nie jest także możliwe uznanie postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia zarządcy przymusowego za postanowienie wymienione w art. 394 § 1 pkt 1-12 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed 7 listopada 2019 r. Postanowienie takie nie zostało bowiem wymienione w zawartym w tym przepisie katalogu zaskarżalnych postanowień.

Nie można oczywiście wykluczyć odwołania się w tym zakresie do analogii, tak jak np. w wypadku wynagrodzenia kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu (zob. uchwały SN z 5 listopada 2021 r., III CZP 68/20, OSNC 2022, nr 6, poz. 58, i z 21 stycznia 2022 r., III CZP 37/22, Biul. SN 2022, nr 1) lub wynagrodzenia likwidatora spółki (uchwała SN z 20 listopada 2008 r., III CZP 111/08, OSNC 2009, nr 10, poz. 49). Jednak, uznanie, że w odniesieniu do zaskarżalności postanowienia zarządcy przymusowego istnieje luka w ustawie i konieczne jest zastosowanie analogii, pozwalałoby co najwyżej na uznanie, że takie postanowienie jest zaskarżalne zażaleniem, a nie apelacją.

7. Do odmiennych wniosków nie może prowadzić odwołanie się do uchwały Sądu Najwyższego z 18 marca 2011 r., III CZP 140/10, która dotyczy zarządcy ustanowionego w postępowaniu nieprocesowym. Pomijając kontrowersje dotyczące stanowiska zajętego w tej uchwale, trzeba podkreślić, że zapadła ona na tle przepisów postępowania nieprocesowego o zarządzie związanym ze współwłasnością i użytkowaniem (art. 611-616 k.p.c.). Zgodnie z art. 614 k.p.c., jeżeli art. 611-613 k.p.c. nie stanowią inaczej, do wyznaczenia zarządcy i sprawowania zarządu stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości. Tak ujęte odesłanie daje możliwość rozważania, czy wydane w postępowaniu nieprocesowym postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia zarządcy nieruchomości, ustanowionego na podstawie art. 203 i 269 § 1 k.c. (zob. art. 611 k.p.c.), jest w rozumieniu art. 518 k.p.c. postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy. Udzielenie pozytywnej odpowiedzi na tak zadane pytanie pozwala na przyjęcie, że w postępowaniu nieprocesowym na postanowienie o wynagrodzeniu zarządcy nieruchomości przysługuje apelacja.

Stylizacja postanowienia Sądu Apelacyjnego (wskazanie, że sprawa toczy się „z wniosku” oraz „z udziałem” uczestników) mogłaby wskazywać, iż sprawa toczyła się – z nieznanymi przyczyn – w trybie nieprocesowym. Taka konkluzja byłaby jednak kontrfaktyczna. Sądy *meriti* nie wskazywały jako podstawy rozstrzygnięcia przepisów o postępowaniu nieprocesowym, ani nie odwoływały się do art. 13 § 2 k.p.c. Przedmiotem rozstrzygnięcia było bowiem postanowienie wydane w postępowaniu zabezpieczającym, toczącym się w ramach procesu.

8. Nie jest więc jasne, skąd Sąd Apelacyjny wywiódł wniosek, że postanowienie wydane w postępowaniu zabezpieczającym, toczącym się w ramach procesu, jest zaskarżalne apelacją. Po pierwsze, nie wymaga szerszej argumentacji, że apelacja w ogóle nie przysługuje od orzeczeń wydanych w postępowaniu zabezpieczającym i postępowaniu egzekucyjnym. Po drugie, w postępowaniu procesowym apelacja przysługuje wyłącznie od wyroku sądu pierwszej instancji (art. 367 § 1 k.p.c.). Oczywiste jest, że Sąd Okręgowy nie wydał wyroku w przedmiocie wynagrodzenia zarządcy przymusowego. Sąd Apelacyjny nie argumentował zresztą w tym kierunku. Po trzecie, dopuszczalne jest zaskarżenie apelacją postanowienia co do istoty sprawy wydanego w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 k.p.c.). Jednak postępowanie, w którym zapadło zaskarżone postanowienie, nie toczyło się w tym trybie.

Sąd Apelacyjny, wydając zaskarżone orzeczenie, zastosował, jak się wydaje, konglomerat dowolnie wybranych norm i zasad zaczerpniętych z postępowania procesowego, nieprocesowego, zabezpieczającego i egzekucyjnego. W konsekwencji Sąd drugiej instancji rozpoznał wniesioną w postępowaniu procesowym niedopuszczalną apelację od niezaskarżalnego postanowienia w przedmiocie wynagrodzenia zarządcy przymusowego, które nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie.

9. Taki wniosek nie ułatwia oceny charakteru postanowienia Sądu Apelacyjnego z perspektywy dopuszczalności skargi kasacyjnej. Zgodnie z art. 398¹ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna w postępowaniu procesowym przysługuje od wydanego przez sąd drugiej instancji wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie. Bez wątpienia zaskarżone orzeczenie Sądu Apelacyjnego nie jest wyrokiem, ani postanowieniem w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania. Nie jest też orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, skoro rozstrzyga kwestię wpadkową (wynagrodzenie zarządcy) nie tylko z perspektywy procesu, ale również z punktu widzenia postępowania zabezpieczającego.

Z kolei według art. 519¹ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna w postępowaniu nieprocesowym przysługuje, co do zasady, od wydanego przez sąd drugiej instancji

postanowienia co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie. Zaskarżone postanowienie Sądu Apelacyjnego nie należy do żadnej z tych kategorii.

Nie ulega też wątpliwości, że postanowienie Sądu Apelacyjnego nie podlega zaskarżeniu zażaleniem do Sądu Najwyższego (zob. art. 394¹ § 1 i 1¹ k.p.c.). Nawet bowiem gdyby uznać, że Sąd drugiej instancji w istocie rozpoznał zażalenie, błędnie jedynie określone przez skarżącego jako apelacja (co w świetle uzasadnienia zaskarżonego postanowienia nie jest możliwe), to należałoby przyjąć, że zaskarżone postanowienie zostało wydane „w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji”, co w świetle art. 394¹ § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym przed 7 listopada 2019 r.) wyklucza dopuszczalność zaskarżenia tego postanowienia zażaleniem do Sądu Najwyższego.

10. Z tych względów Sąd Najwyższy odrzucił skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. i nie orzekał o kosztach postępowania kasacyjnego, ponieważ żadna ze stron, które wniosły odpowiedź na skargę kasacyjną, nie domagała się zasądzenia zwrotu kosztów tego postępowania na wypadek odrzucenia skargi, w ogóle nie dostrzegając fundamentalnego w okolicznościach sprawy problemu niedopuszczalności skargi.